

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää antamaan lausuntonsa liitteenä olevasta hallituksen esityksestä eduskunnalle lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Ehdotukset perustuvat lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän 4.9.2020 julkaistuun raporttiin (STM raportteja ja muistioita 2020:28), joka oli lausuntokierroksella ajalla 4.12.2020–12.2.2021.

Lausuntoja pyydetään erityisesti alla olevista ehdotuksista, joiden osalta muutoksia on keskeisesti tehty:

- Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärän rajaus
- Lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulo ja lapsen palvelutarpeen arviointi
- Tehostettu avohuollon tukitoimi
- Vaativan sijaishuollon järjestäminen
- Erityiset rajoitukset ja rajoitustoimenpiteet
- Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen etsintä, kiinniotto ja palauttaminen
- Vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon henkilöstön vähimmäismitoitus
- Erityisen huolenpidon järjestäminen

Lisäksi pyydetään lausuntoja uusista ehdotuksista:

2. Lastensuojeluviranomaisen kansainvälinen toimivalta sekä siihen kytkeytyvä sääntely
3. Sijaishuollon asumisharjoittelu
4. Päätös päihdehoidon vieroitushoidon ja -kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroidusta palvelusta
5. Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi
6. Poliisin virka-apu lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuneen lapsen palauttamiseksi

Luonnos sisältää seuraavat säädösehdotukset:

- laki lastensuojelulain muuttamisesta
- laki valtion lastensuojelulaitoksesta
- laki terveydenhuoltolain muuttamisesta

- o laki yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain muuttamisesta
- o sosiaali- ja terveysministeriön asetus valtion lastensuojelulaitoksista
Lait tulisivat voimaan vuoden 2022 alusta.

Esityksessä on huomioitu eduskunnan ponsi (EV 317/2018 vp – HE 237/2018 vp).

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Talentia pitää esitystä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lapsimäärän rajaamisesta kolmeenkymmeneen tärkeänä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sijaishuollon laatuun, valvontaan, seurantaan, käytettyihin kasvatukseenmenetelmiin, rajoitustoimenpiteisiin, päätöksentekoon ja yhteistyöhön sisältyviä velvoitteita on lakikokonaisuudessa kuitenkin lisätty ja vahvistettu siten, että on suositeltavaa edetä portaittain lapsimäärään 25 lasta, mikä on Talentian mukaan asiakasturvallisuuden ja riittävän lapsikohtaisen ajankäytön kannalta suositeltavaa.

Lain toteutumisen seurantaan ja valvontaan on 13 b §:n osalta ohjattava riittävästi resursseja, jotta liian suuret vastuusosiaalityöntekijöiden lapsimäärät yksittäisissä kunnissa ja kaupungeissa saadaan valtakunnallisesti hallintaan lasten perusoikeuksien toteutumiseksi ja suojelutarpeeseen vastaamiseksi.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

Lastensuojelun velvoitteiden selkiyttäminen ja lastensuojelun järjestäminen lapsen asuin- tai oleskelumaahan on kannatettavaa lakiehdotuksessa esitetyllä tavalla, silloin kun huolenpito ja kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä.

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Velvoite perustella SHL 36 §:n mukaisessa palvelutarpeen arvioinnissa ja yhteenvedossa se, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita on selkiyttävä ja helpottaa asiakasta ymmärtämään sosiaalihuollon ja lastensuojelun toimivallan rajoja. Säännöskohtaisissa perusteluissa mainitaan sana ”selvästi” sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita. On luontevaa, että yhteistyö sosiaalihuollon ja lastensuojelun välillä on kiinteää ja työnjaollisesti kehitetty sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden osalta sellaiseksi, että lastensuojelutarpeen arviointiin ryhtymisen kynnys on riittävän matala epäselvissä tapauksissa ja myös se, että lastensuojelupalvelujen saamisen ehtona ei voi olla sosiaalihuollon palvelujen ensisijainen käyttö, vaan kussakin yksittäisessä tapauksessa tehty ammatillinen harkinta ja punninta lapsen tarpeista ja turvallisuudesta.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

Sinänsä velvoite käyttää lapsen ja perheen tarpeen mukaisia avohuollon tukitoimia on ollut jo nyt lainsäädännössä. Hallinto-oikeudellisessa lainkäytössä ja päätöksenteossa kiireellinen sijoitus on ollut selkeä erillinen merkittävää julkista vallankäyttöä sisältävä lain kohta eikä sillä ole ollut mitään tekemistä juridisessa mielessä kiireellisen avohuollon sijoituksen kanssa. Tehostettu avohuollon tukitoimi on käsitteenä selkeämpi ja säännöskohtainen perusteluosuus sisältää palvelujen kehittämisintressin. Sen myötä eri kokoisten kuntien ja kaupunkien lastensuojelupalvelujen kehittyminen ja täydentyminen intensiivisemmillä ja moniammatillisemmilla palveluilla voi täydentyä ja siitä voi mahdollisesti seurata sijaishuollon tarpeen vähenemistä. Muutosehdotus on siten kannatettava.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Vaativan sijaishuoltoon perustuva päätöksenteko ja harkinta edellyttävät, että lastensuojelutyön esimies ja johtamisresurssit ovat kunnissa riittävät ja että koko henkilöstön tarpeellisista täydennys- ja erikoistumiskoulutuksista pidetään huolta.

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaa vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

On syytä kiinnittää huomiota siihen, että EHO palveluja tuottavien valtion lastensuojeluyksiköiden ja kunnan omistamien lastensuojelulaitosten palvelujen laadun valvonta hoidetaan säännöllisesti ja tasalaatuisesti, kuten on pyrkimyksenä hoitaa muidenkin lastensuojelulaitosten valvonta AVIN ja Valviran toimesta. Valvonta ei saa olla vain ilmi tulleisiin laatupoikkeamiin liittyviä satunnaisia tarkastuksia. Miten valvonnan legitimeettiä vahvistetaan ja yhdenmukaistetaan?

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Perustason lastensuojelulaitoksille olisi tarvittu myös vähimmäishenkilöstömitoitus. Vähimmäismitoitus ei saa muodostua maksimimitoitukseksi, vaan henkilöstöä on oltava lasten tarpeisiin ja erityistarpeisiin nähden riittävä määrä asiakasturvallisuuden varmistamiseksi.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Poistumisen estäminen rajoittamistoimenpiteenä on eettisesti perusteltu ammatilliseen harkintaan perustuva lapsen ja nuoren itsemääräämisoikeuden rajoittamistoimenpide, silloin kun lapsella ja nuorella ei ole kompetenssia arvioida oman toimintansa seurauksia ja vaikutuksia itsensä tai toisten turvallisuuden kannalta.

Työsuojelun johtamis- ja esimies osaaminen on lastensuojelulaitoksen turvallisuuden perusta. Työyhteisössä tulee olla lain mukaiset työsuojelun toimintasuunnitelmat ja riskien hallinnan suunnitelmat. Työyhteisöllä tulee olla työpaikkaväkivallan hallinnan ja kiinnipitämisen menetelmäkoulutus, joka on osa ammatillista osaamista. Koulutus on osana rajoitustoimenpiteiden lainsäädännöllistä uudistamista turvattava valtakunnallisesti ja sen riittävyttä ja toteutusta on valvottava koska myös laki edellyttää 68 §:ssä hyväksyttävää menetelmää.

Lastensuojelulaisissa voisi olla mahdollista ja tarkoituksenmukaista viitata rajoittamispöytäkirjojen yhteydessä työväkivallan ennaltaehkäisyyn ja velvoitteeseen työturvallisuuslain 2002/738 ja sen 8 §, 10 §, 11 § ja 13 §:n osalta koska työympäristön turvallisuus riskien hallinnan suunnitelmalla ja seurannalla on työyhteisön yhteinen asiakasturvallisuuskysymys.

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Poliisin antaman virka-avun tarkentaminen on tarpeellista kuten säännöskohtaisissa perusteluissa 69 a § ja 69 b §.

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

Ei lausuttavaa

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

Lakiluonnoksen yhteydessä on todettava, että Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton selvityksen (Lapsen vuoksi, 2021) yksi keskeinen tulos oli henkilöstömäärän riittämättömyys laitoksissa. Työntekijöiden saatavuus erityisesti sosionomien kohdalla on vaikeutunut. Henkinen kuormitus näkyy osittain seurauksena puutteellisesta työsuojelu- ja työhyvinvointiosaamisesta sekä vähäisestä esimiesressursista. Väkivaltatilanteiden hallinta rajoittamistoimenpiteiden yhteydessä ja muutoinkin näyttää edellyttävän työsuojelun valtakunnallista kehittämisohjelmaa, eikä ratkea ainoastaan lastensuojelulain lainsäädännöllisten velvoitteiden ja täsmennysten kautta. Työyhteisön

turvallisuus on perusasia, joka tuo mukanaan ammattitaitoisen henkilöstön pitovoiman ja vetovoiman ja mahdollistaa siten lasten ja nuorten turvallisen kasvun ja kehityksen puitteet.

Ehdotettu lakikokonaisuus edellyttää lisäksi lastensuojeluun liittyvän tiedontuotannon puutteiden korjaamista. Tiedontuotantoa on kehitettävä siten, että se vastaa tarpeeseen lastensuojelun toimivuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin kehittymiselle.

Lastensuojelun laatu, vaikuttavuus, laajojen verkostojen hallinta sekä juridinen ja eettinen kompleksinen harkinta edellyttävät henkilöstöltä korkeatasoista ja laajaa osaamista. Siksi osaamisen kehittäminen ja johtamisosaaminen tulee huomioida lain ja hallituksen esityksen toimeenpanossa sen tultua voimaan.

Lastensuojelun vaikuttavuuden kehittäminen edellyttää pysyvää henkilöstöä. Siksi on tarpeen osaamisen ja työturvallisuuden varmistamiseksi kehittää myös työnjakoa ja tehtävänkuvia tukemaan mielekästä ja osaamista vastaavaa vaikuttavaa työtä. Tämä tukee työhyvinvointia ja mahdollistaa pysyvien vuorovaikutus- ja ihmissuhteiden syntymisen lastensuojelun asiakastyössä niin avo- kuin sijaishuollossa.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Alpo Heikkinen

erityisasiantuntija